

Kuidas kodanikuühendused valimisi mõjutavad

Eimar Veldre, Eesti Üliõpilaskondade Liidu juhatuse aseesimees

Tarmo Seliste, Eesti Üliõpilaskondade Liidu kommunikatsioonijuht

Valimisplatvormi koostamine ja selle tutvustamine erakondadele enne valimisi võimaldab ka kodanikuühendustel mõjutada poliitikakujundamist.

Kodanikuühiskonnas on loomulik, et ühendused räägivad kaasa kogukonna ja laiemalt ühiskonna avalikus arutelus. Ka Eestis on pärast taasiseseisvumist välja kujunenud erinevate ühiskonnarühmade ühendused ja liidud, mis viimastel aastatel järjest aktiivsemalt panustavad avalikku arutellu ja poliitika kujundamisse.

Kodanikuühendused esitasid 2007. aasta Riigikogu, 2009. aasta Euroopa Parlamendi ja 2009. aasta kohalike omavalitsuste valimisteks erakondadele valimisplatvormid, milles toodi välja oma nägemus avaliku poliitika kujundamisest pärast valimisi.

Ainsa üle-eestilise üliõpilaste katusorganisatsioonina ja ühena vähestest kodanikuühendustest koostas Eesti Üliõpilaskondade Liit oma valimisplatvormi 2007. aasta märtsis toimunud Riigikogu valimisteks. Platvormi vastuvõtmisele eelnes ja järgnes oma liikmeid ja partnerühendusi kaasav tegevus.

Kuidas valmis valimisplatvorm ning mismoodi kaasati liikmeid? Mis toimus pärast platvormi vastuvõtmist ning kuidas platvormi põhimõtteid ellu rakendati?

Artiklis antakse ülevaade Eesti Üliõpilaskondade Liidu ülesehitusest ja senisest tegevusest, valimisplatvormi loomisest, suhtlusest erakondadega Riigikogu valimiskampaania ajal, valimisplatvormi järeltegevustest, samuti soovitusi kodanikuühendustele tulevikuks.

Üliõpilaskondade liidu taustast

Eesti Üliõpilaskondade Liit on 1991. aastal asutatud üliõpilaste katusorganisatsioon, mis esindab tudengite hariduslikke, kultuurilisi, majanduslikke ja sotsiaalseid huve ning kaitseb nende õigusi.

Üliõpilaskondade liit osaleb üliõpilasi puudutavate poliitikate väljatöötamises, tehes ettepanekuid ja selgitustööd Riigikogu, Vabariigi Valitsuse, ministeeriumide, kõrgkoolide ja sotsiaalsete partnerite hulgas.

Eesti Üliõpilaskondade Liidul on 23 liiget, ülikoolide ja rakenduskõrgkoolide üliõpilasesindused. Organisatsiooni kõrgem otsustuskogu on volikogu, kes valib ametisse juhatuse, kinnitab avaliku poliitika seisukohad ning otsustab teiste tähtsate küsimuste üle (eelarve, aruanded). Organisatsiooni juhib kahe- kuni neljaliikmeline juhatuse, mis vahetub iga kahe aasta tagant. Juhatuse tööd toetab keskkontori meeskond, kuhu kuuluvad avaliku poliitika nõunikud, kommunikatsioonijuht ja teised tugitöötajad.

Üliõpilaskondade liit on alates asutamisest mänginud olulist rolli kõrghariduspoliitika kujundamisel. Liidu algatusel on näiteks suurenenud üliõpilaste võimalused osaleda kõrgkooli juhtimises ning riik on pidevalt analüüsinud võimalusi muuta üliõpilastoetuste süsteemi. Samuti on üliõpilaskondade liit koostöös rektorite nõukogude ja kõrgharidustöötajate esindusorganisatsioonidega mõjutanud kõrghariduse rahastamise kasvu, kvaliteedikindlustamise süsteemi muutmist ning õppekavade nüüdisajastamist.

Valimisplatvormi valmimine

Ettevalmistusi Riigikogu valimisplatvormi koostamiseks alustati 2005. aasta lõpus, kui liidu juhatuse kinnitas järgmise aasta tegevuskava. Ühe tegevusena oli seal ära märgitud valimisplatvormi koostamine 2007. aasta Riigikogu valimisteks.

Enne platvormi teksti koostamist korraldati liikmetega arutelu 8. novembril Paides, kus lepidi kokku platvormi põhiteemad ja konkreetseid seisukohtad. Arutelu tulemusena valmis

juhatuse ning keskkontori eestvedamisel platvormi mustand, mida arutati täiendaval kokkusaamisel 23. novembril Tallinnas.

Kuna üliõpilaskondade liidu avaliku poliitika alused on kindlaks määratud volikogu kinnitatud poliitikapaberites ja haridusplatvormis, siis ei olnud platvormi koostamisel kõige keerukam seisukohtade kujundamine, vaid koos liikmetega põhiseisukohtades õige fookuse valimine.

Platvorm võeti vastu üliõpilaskondade liidu üldkogul, mis koosneb volinikest ning iga kõrgkooli üliõpilasesinduse valitud liikmetest. Kuna eelnevalt oli platvormi tekst läbi arutatud, siis põhjalikku arutelu teksti üle enam ei toimunud. Läbi hääletati üksikute tekstilõikude alternatiivid. Platvorm võeti vastu ühehäälselt.

Platvormi seletuskirjas on mainitud, et "... tänaseks päevaks on Eesti kõrgharidussektor jõudnud olukorda, mille lahendamiseks on vajalik riigi otsustav sekkumine. Vastasel juhul on ohus Eesti kõrghariduse jätkusuutlikkus ja kõrghariduse võime vastata ühiskonna vajadustele" (Eesti Üliõpilaskondade Liidu platvorm 2007. aasta Riigikogu valimisteks. Seletuskiri). Platvorm koosnes 14 punktist ning sisaldas ettepanekuid kõrghariduse rahastamise, üliõpilaste sotsiaalsete garantiide (õppetoetused, tervishoiukindlustus), kõrgkoolide infrastruktuuri, kvaliteedikindlustamise ja kõrgkoolide juhtimise kohta. Platvormist nähtub, et tähelepanu alla ei ole võetud ainult üliõpilasi, vaid kõrgharidust tervikuna puudutavad küsimused. Nii mainitakse platvormis iibe-, majandus- ja sotsiaalpoliitikat.

Platvormi olulised nõudmised olid kõrghariduse rahastamise suurendamine aastaks 2010 vähemalt 1,5 protsendini sisemajanduse kogutoodangust, õppemaksude kaotamine aastaks 2010 ja üliõpilaste sotsiaalsete garantiide tervikliku süsteemi loomine.

Pärast platvormi vastuvõtmist seadis üliõpilaskondade liidu juhatus kaks eesmärki: tutvustada platvormi vaateid erakondadele ning julgustada üliõpilasi valima minema.

Dialoog erakondadega

Valimisplatvorm saadeti jaanuari alguses erakondadele ning paluti neil saata kirjalikud vastused. Erakondade vastused pandi üles üliõpilaskondade liidu kodulehele ning neid tutvustati liikmesüliõpilaskondadele ja Eesti Üliõpilaslehe veebi vahendusel ka laiemale avalikkusele.

Valdavalt suhtusid erakonnad platvormi valmimisse positiivselt ning tunnustavalt. Nii märkis Tõnis Lukas oma vastuses: "Tunnustan teid asjalike ja palju eeltööd nõudnud punktide eest programmis. Suure osa sellest saame koos ellu viia!" Laine Jänes mainis oma vastuses: "Hea oli lugeda ka üliõpilaste liidu soovi parandada kõrghariduse kvaliteeti erinevates kõrgharidusinstituutides üle Eesti. Kurbusega pean aga nentima, et paljud punktid – eriti need, mis puudutavad üliõpilasi – tähendaksid otsest rahaliste ressursside jagamist üliõpilastele vähese omavastutusega."

Kui vaadata erakondade vastuseid lähemalt, on näha, et kõige suurem konsensus valitses erakondade vahel erivajadustega tudengitele vajaliku infrastruktuuri rajamise, üliõpilaste lastehoiusüsteemi, kõrghariduse kvaliteedi kontrolli ja tudengite tervisekindlustuse küsimuses. Kõige suuremaid lahkarvamusi põhjustas kõrghariduse rahastamine ja üliõpilaste sotsiaalsete garantiide süsteem.

Alates valimisplatvormi vastuvõtmisest tegi üliõpilaskondade liit tihedat koostööd ülikoolide katusorganisatsiooni Rektorite Nõukoguga, kellega koostöös korraldati kaks valimisdebatti ning koostati kaks avalikku pöördumist.

Esimene debatt korraldati 12. veebruaril Tartu Ülikooli aulas teemal "Hakkame tegutsema või ootame ülikoolide hääbumist?". Debati eesmärk oli tutvuda erakondade valimisplatvormidega ja vastustega üliõpilaskondade liidu valimisplatvormile.

Debati tulemusena leidsid erakonnad, et selline olukord, kus kõrghariduse riiklik finantseerimine on tavaliselt madalal tasemel ehk 0,8 protsenti sisemajanduse kogutoodangust, vajab kiiresti muutmist. Debati jätkuna esitasid üliõpilaskondade liit ja

Rektorite Nõukogu 14. veebruaril erakondadele avaliku pöördumise, milles muu hulgas nõuti kõrghariduse rahastamise suurendamist 2010. aastaks 1,5 protsendini sisemajanduse kogutoodangust ning õppetoetuste süsteemi muutmist selliselt, et see võimaldaks tudengitel õpingutele pühenduda.

Üliõpilaskondade liit ja Rektorite Nõukogu korraldasid 16. veebruaril Eesti Kunstiakadeemias ümarlaua, kuhu olid kutsutud erakondade esimehed. Ümarlaua eesmärk oli leida erakondade esimeeste vaheline ühisosa kõrghariduse ja teaduse rahastamise suurendamiseks ning asjaomaste punktide sisseviimiseks tulevasse koalitsioonileppesse.

Valimisaktiivsuse suurendamine

Kampaania eesmärk oli suurendada üliõpilaste valimisaktiivsust ning viia nad kurssi erakondade suhtumisega kõrgharidusküsimustesse.

Üliõpilaste valimisaktiivsuse suurendamiseks kasutas üliõpilaskondade liit plakatreklaami kõrgkoolides, ribareklaami üliõpilasesinduste kodulehtedel ja Eesti Üliõpilaslehte, kus ilmus valimiste erileht.

Eesti Üliõpilaskondade Liidu kodulehel avalikustati erakondade vastused tudengite valimisplatvormile, mille abil oli üliõpilastel kerge tuvastada erakondade seisukohti kõrgharidusküsimustes. Lisaks kutsuti tudengeid aktiivselt osalema Tartu Ülikoolis ja Eesti Kunstiakadeemias peetud kohtumistel poliitikutega.

Valimisplatvormi elluviimine

4. märtsil toimunud Riigikogu valimiste tulemusena kogus Reformierakond 27,8, Keskerakond 26,1, Isamaa ja Res Publica Liit 17,9, Sotsiaaldemokraatlik Erakond 10,6, Rahvaliit ja Erakond Eestimaa Rohelised 7,1 protsenti valijate häältest. Nädalapikkuste konsultatsioonide järel otsustas valimiste võitja Reformierakond teha 11. märtsil koalitsiooniläbirääkimisteks ettepaneku Isamaa ja Res Publica Liidule, Sotsiaaldemokraatlikule Erakonnale ja Erakonnale Eestimaa Rohelised. Samal päeval tegid Eesti Üliõpilaskondade Liit ja Rektorite Nõukogu koalitsiooniläbirääkimistel osalevatele erakondadele avaliku pöördumise, milles viidati vajadusele suurendada kõrghariduse rahastamist.

Pöördumises tuletati erakondadele meelde, et nad nõustusid 16. veebruari ümarlaual suurendama riiklikku koolitustellimust vähemalt 30 protsenti ning teadustööle ettenähtud eelarvet samuti 30 protsenti, rakendama ülikoolide põhivara amortisatsioonikomponenti, planeerides selle protsendina riiklikust koolitustellimusest, ja muutma üliõpilaste sotsiaalsete garantiide süsteemi vajaduspõhiseks. See pöördumine saadeti personaalselt läbirääkimistel osalevatele erakondadele. Samuti saadeti välja pressiteade, mis leidis kajastust *online*-kanalites ja raadiouudistes.

Samal ajal suheldi jooksvalt erakondade esindajatega, et koguda infot läbirääkimiste kulu kohta ning survestada valimisplatvormi punktide sissekirjutamist koalitsioonilepingusse. Kogutud informatsiooni põhjal selgus, et enamik läbirääkimistel osalevaid erakondi on nõus toetama üliõpilaskondade liidu ja Rektorite Nõukogu peamisi nõudmisi. Samuti oli teada, et läbirääkimistel oli kõrghariduspoliitika arutelude aluseks mõlema nimetatud organisatsiooni 11. märtsil tehtud avalik pöördumine.

2. aprillil allkirjastatud koalitsioonileppes on haridus- ja teaduspoliitika plokis kõrgharidus-, teadus- ja innovatsioonipoliitika puhul toodud punktidest kaks seotud selgelt üliõpilaskondade liidu valimisplatvormiga. Üliõpilaskondade liit on seejuures ainuke kodanikuühendus, mida on koalitsioonileppes (punktides 23 ja 24) eraldi mainitud. Koalitsioon:

“realiseerib Riigikogus vastu võetud “Kõrgharidusstrateegia aastateks 2007–2013” ning “Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia aastateks 2007–2013. Teadmistepõhine Eesti” aastani 2011 ettenähtud mahus; muudab riiklikku õppetoetuste süsteemi, suurendades riigieelarvest õppetoetusteks eraldatavat raha samas proportsioonis riigieelarvest kõrgharidusele eraldatud summadega. Koos Eesti Üliõpilaskondade Liiduga töötab välja ja viib ellu uue õppeedukusest sõltuva riikliku õppetoetuste süsteemi.” Leppes on samuti mainitud, et 2011. aastaks tuleb suurendada kõrghariduse rahastamist kahe protsendini sisemajanduse kogutoodangust (valitsusliidu programm aastateks 2007–2011). Õppetoetuste süsteemi, kõrghariduse rahastamise suurendamist ning kõrgharidusstrateegia rakendamist täies mahus võib pidada nii üliõpilaskondade liidu kui ka Rektorite Nõukogu peamisteks nõudmisteks, mis koalitsioonileppes rakendusid.

Jätkutegevused ja järeldused

Päev pärast koalitsioonilepingu allkirjastamist korraldas üliõpilaskondade liit juhatuse ettepanekul aktsiooni 26,6, et näidata värskest valitud Riigikogu saadikutele – tudengitele ette nähtud 800-kroonisest õppetoetusest jätkub igapäevaseks elamiseks ainult 26,6 krooni, mida on ilmselgelt liiga vähe.

Aktsiooni elluviimiseks kogunesid juhatus ja liikmete esindajad hommikul Toompeale Riigikogu ette, kust siirduti edasi fraktsiooniruumidesse. Igale Riigikogu saadikule oli ette nähtud kott tudengile eluks vajalikuga, mis anti üle fraktsioonidele. Kotis oli ka üliõpilaskondade liidu 2005.–2006. aastal valminud üliõpilaste sotsiaal-majandusliku uuringu trükk.

Riigikogu saadikud suhtusid aktsiooni positiivselt, samuti kajastas üritust laialdaselt meedia (*online*-kanalid, raadio ja televisioon). Aktsioon aitas juhtida tähelepanu üliõpilaste sotsiaalsete garantiide süsteemi puudulikkusele ning näitas üliõpilaskondade liitu tugeva katusorganisatsioonina, kellega tuleb kõrghariduspoliitika kujundamisel arvestada. Valimisplatvormi koostamine, vastuvõtmine ning sellele järgnenud kampaania andis üliõpilaskondade liidule hindamatu poliitiliste protsesside mõjutamise kogemuse. Ühelt poolt sai organisatsioon väärtusliku kogemuse erakondade ja meediaga suhtlemisel, teiselt poolt võimaldas platvormi koostamine ühendada liikmeid ning koondada üliõpilasi üle Eesti. Valimisplatvormi koostamise põhjal saab teha kolm järeldust, mis on kohaldatavad ka teistele mittetulundusühingutele, kes soovivad Riigikogu, kohaliku omavalitsuse või Euroopa Parlamendi valimisteks oma platvormi koostada.

1. Kaasamine. Valimisplatvormi koostamisse tuleb kaasata liikmed, partnerid ja teised huvitatud osalised. Kaasamine peaks toimuma võimalikult vara ning laiapõhjaselt. Kaasamiseks saab kasutada üritusi, kodulehti ja sotsiaalmeedia kanaleid. Oluline on välja töötada kaasamise kava, kus on kirjas sihtrühmad, sõnumid ja kanalid, kuidas inimesi kaasatakse.

2. Arutelu. Arutelu valimisplatvormi üle peaks olema laiapõhjaline ning hõlmama erinevaid sihtrühmi. Arutelu tekitamiseks tuleb valimisplatvormi tutvustada sihtrühmadele ning luua võimalused arutelu tekkeks. Selleks tuleks korraldada ümarlaudu ning kasutada otse- ja meediasuhtlust.

3. Mõjutamine. Valimisplatvormi kirja pandud ideede jõudmiseks poliitikuteni tuleb teha aktiivset mõjutamistööd, mida peab täiendama meediasuhtlus. Suhtlus poliitikutega peab algama juba enne valimiste algust, intensiivistuma valimiskampaania ajal ning muutuma veel aktiivsemaks valimistele järgnevate läbirääkimiste ning kokkulepete sõlmimise ajal.

Praegu on Eesti Üliõpilaskondade Liit teinud algust platvormi koostamisega Riigikogu 2011. aasta valimisteks. Uus platvorm peaks valmima hiljemalt novembriks 2010.

Eesti Üliõpilaskondade Liidu 2007. aasta Riigikogu valimiste platvorm (2006).

– (9.04.2010).

Eesti Üliõpilaskondade Liidu platvorm 2007. aasta Riigikogu valimisteks. Seletuskiri(2006).

– (9.04.2010).

Valitsusliidu programm aastateks 2007–2011 (2007). – (9.04.2010).